

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

Jiří Hofman

1. ZALOŽENÍ OBCE

Těžký byl život v těch dobách v Rakousko-Uhersku, když skupina Moravanů z okresu Polička se rozhodla jet na Volyn „hledat kousek hlíny“. Jak se na Volyn dostali, jaké bylo jejich jmění doma prodané, dá se těžko zjistit. Vedoucí celé skupiny a zřejmě také propagátorem tohoto stěhování byl Josef Dvořák, kovář z obce Vitojeves, okr. Polička na Moravě. On také předběžně vyjednával koupi lesů a také za všechny smlouvu podepsal („kupčí“, jak se říkalo). Podle originálu smlouvy pořízené před carským notářem v Rovně dne 23. 11. 1873 byl proveden překlad do češtiny a potvrdil jeho správnost vlastnoručním podpisem Sládek t. č. staršina Rovenského okresu českých obcí v Hlinsku. Smlouva byla uzavřena mezi polským šlechticem A. J. Porčinským z Novosilek a jeho sestrami na straně jedné a skupinou českých osadníků na straně druhé. Bylo zakoupeno celkem 278,96 ha (255 desatin 366 sáhů) z čehož plodné půdy bylo 0,96 ha, neuzítka 0,28 ha a zbytek byly lesy. Celková cena 4.000 Rb ve stříbře, čili asi 14,33 Rb za 1 ha. 100 kg žita tehdy stálo asi 1,19 Rb (1 korec = 8 pudů = 128 kg stál 1,50 Rb). Dvořák sám měl asi 400 Rb. Podle tohoto dokladu lze za zakladatele obce považovat tyto občany:

1. Josef Dvořák, Vitojeves, kovář;
2. Frant. Bačovský, Bohuňov, krejčí (odtud přídomek Krejčoví);
3. Josef Bačovský, Bohuňov, bratr Františka;
4. Jan Cerel;
5. Jan Ducháček, neznámo z které obce, jeho syn František prodal později usedlost Janu Kabátovi ze Študlova, okr. Polička a sám se odstěhoval do Bosny, pak opět do Ruska a odtud se vrátil do Čech;
6. Jan Dvořák, Vitojeves, pravděpodobně truhlář, protože jeho synům Josefu, Frantovi, Janu a Leopoldu se říkalo „Stolařoví“;
7. Marie Hlaváčková;
8. Jan Holas, neznámo z které obce, po čase se vrátil zpět do Čech;
9. Jan a Cecilie Jankovi, Vitojeves, tesaři;
10. Jan Klíma, Vitojeves, mnohem později se přestěhoval do Koryt;
11. Jan Kovář, (přídomek Vojtěchovi), Vitojeves, zedník;
12. Hynek Krčma, Hlásice, tesař, se třemi skoro dospělými syny: Josef, Václav František;
13. Josef a Františka Lajnebrovi, Vitojeves;
14. František Maur, později se přestěhoval do Špakova, kde asi dva roky vyučoval;
15. Jan Míla, Vitojeves;
16. František Moravec;
17. Josef Moravec (přídomek Štefka);
18. Václav Moravec, asi bratři;
19. Jan Štěpánek, kolem roku 1880 svůj díl prodal Janu Herblichovi, Rohozná a přestěhoval se do jiné obce;
20. Jan Vendolský, Rohozná.

Všichni pocházeli z okresu Polička, u některých se rodná obec nedá zjistit.

Při uzavírání smlouvy se radili, jak

by měli právě zakládanou obec pojmenovat a tu pan Porčinský navrhl, aby ji pojmenovali „Martinovka“, protože jeho asesor, který v těchto lesech vládl se jmenoval Martinovský.

Na celém zakoupeném katastru budoucí obce bylo jen 0,96 ha orné půdy a i na té byly postaveny budovy t. zv. dvojáky, kdo ví proč; snad pro drvoštěpy. Stály v místech mezi usedlostí I. Dubce a Václava Dvořáka. V těchto několika dvojacích se tlačilo po celou zimu všech dvacet rodin. Studna tam nebyla a proto se voda nosila asi 2 km z bezejmenné říčky z osady Kardaš. Vozit vodu nebylo čím. V roce 1870 ještě ozimnu neseli. Nebylo kam, ani co, ani čím. Přes zimu si rozdělili díly, dali se do kácení stromů, brzy na jaře vykorcovali pařezy a každý se snažil na políčku jako dlaň, hrbatém, kořenatém „zadrápat“ trochu jařiny. Potahy musel dlouho pronajmát u Ukrajinců. Jediného koně, kterého si později koupili, buď ukradli vlci, nebo Ukrajinci — není známo. Josef Dvořák brzy zhotovil první vůz k společnému používání, na němž, podle vyjádření pamětníka, který toto arcidílo viděl „nebylo ani lot železa“ (1 lot zhruba asi 1 dkg).

2. PŮBOVÁNÍ OBCE

Práce, která na osadníky čekala, byla obrovská. Některí se proto zalekli, své díly prodali a odstěhovali se buď do jiných obcí, kde kupovali pole a ne samý les, nebo do Bosny a někteří i nazpět do Čech. Na jejich místa se nastěhovali další a tak kolem roku 1880 byly v obci tyto další rodiny:

1. Josef Fabián, Vitojeves, rod zanikl — měli jen dcery; Josef Havlíček;
3. Jan Herblich, Rohozná;
4. Josef Kašpárek, Rohozná, později se odstěhoval do Bosny;
5. Jan Mangolt, Volečnice, Němec, vzal si za ženu Češku a odjel na Volyn;
6. Josef Savr, Vitojeves, odstěhoval se do Bosny před I. svět. válkou. Všichni uvedení byli také z okresu Polička.

Tehdy již většina osídlenců bydlila ve vlastních dřevěných domcích. Kolik bídy, utrpení, úmorné krvavé práce je stály tyto slavné střechy nad hlavou! Ze se nedostávalo chleba, obuvi, šatstva není třeba ani zvláště zdůrazňovat. Děti i dospělí chodili bosí skoro než napadl sníh. Nejčastějším jídlem byl hrách, který matka ráno uvařila, nasykala nemaštěný do zástěry a šla spolu s tátou a dětmi korcovat. Zástěra se pověsila kus do lesa a řeklo se: „až se k ní dopracujeme, tak pojíme“. A tak děti i dospělí do úpadu pracovali, aby se na chvíli zastavili k jídlu, narovnali záda, plivli do dlaní a pracovali dál. Na mnohých místech byly staré lípové háje. Tam to bylo poněkud lehčí. Osekaly se větve, naházely do dutiny

mohutného stromu a když za několik týdnů uschly, celý strom se na stojaté zapálil.

V roce 1885 se v obci objevila první mlátička a žentour. Koupil ji Josef Lajnebr. Doposud se mlátilo cepy. Aby žentouru lépe využil, zřídil si stroj na louskání prosy, obecně zvaný jahelna. V témže roce 1885 vypukl v obci požár, který zničil asi 6 domů. Však byl skoro poslední. Občané byli opatrnější.

Jen byli osadníci zajištěni trochu hmotně, vyskytovaly se zde těžkosti náboženské. Celá obec byla katolická. Protože nekupovali konfiskovanou půdu polských šlechticů od státu, nemusili při koupi plnit podmínku, totiž přestup na pravoslaví. Polští katoličtí kněží však je nepovažovali po určitou dobu za katolíky, prý že jsou husité. Pravoslavní popí viděli stále se zlepšující hospodářské postavení osadníků a proto z pochopitelných důvodů vedli velmi čilou agitaci pro jejich přestup na pravoslaví. Ale i s touto náboženskou rozpolceností se dovedli vyrovnat a ani jedna rodina na pravoslaví nepřestoupila.

3. ŘÍZENÍ OBCE PŘED I. SVĚT. VÁLKOU

Po stránce politicko-správní patřila obec k hrušvickému starostovi a jinak k Hlinskému okresu českých obcí. V Hrušvicích byl starostou po dlouhá léta Krbec. V roce 1887 se obec i po této stránce osamostatnila a prvním starostou byl zvolen Josef Bačovský. Asi po 6. letech pak Josef Dvořák, kterého zase po 6. letech vystřídal Jan Janko syn Jana, který spravoval obec plných 15 let t. j. až do roku 1914. Za I. světové války se ve starostenství postupně vystřídali Josef Vendolský, syn Jána, Šustr a Jan Kabát. V revolučních poválečných dobách se starostové střídali téměř každý měsíc.

4. VYUČOVÁNÍ PŘED I. SVĚT. VÁLKOU

Kolem roku 1880 se začalo v obci vyučování. Chodilo se k Josefu Dvořákovi, který měl největší dům. Prvním učitelem byl Zigmund, který byl učitelem z povolání a pocházel odněkud z Čech. Asi po třech letech odešel a neměl kdo učit. Občané však asi za dva roky našli jiného učitele z řad občanstva a to Dragouna ze sousední obce České Janovky. Asi po dvou letech ho vystřídal přibližně na dva roky Ler také z České Janovky. Kolem roku 1890 se však podařilo najít pro obec vzdělaného, dobrého učitele. Byl jim asi 25letý Čech z Prahy jménem Linka, který v Praze studoval v duchovním semináři. Dosud se učilo ve škole jen česky. Linka začal vyučovat také rusky a to nejen děti, ale i dospělí, kteří k němu po večerech chodili. Učitele vydržovala celá obec, tedy nejen rodiny, které měly děti ve školním věku. Platilo se obilím.

Pokračování.

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

Jiří Hofman

1. pokračování

Pokud byl učitel svobodný, stravoval se dům od domu, nebo mu stravu nosili — jak si přál. Linka učil v obci řadu let a zajímavé je, proč tento vzdělaný člověk, kterým bezpochyby byl, nezaložil ani divadelní kroužek, ani Sokol. Buď byl málo agilní, nebo narážel na velkou nechuť u spoluobčanů. Odstěhoval se neznámo kam. Po něm učil zase nějaký rok Ler, pak děti chodily do sousedních obcí: do České Janovky, nebo i do Novosilek, kde byla ukrajinská škola. Takový stav trval až do konce I. světové války.

5. ZVŘEZNÝ HŘBITOVA

V roce 1888 občané si zřídili hřbitov, na němž mnohem později, kolem roku 1925 byla postavena kaple. Tento hřbitov vystačil skoro 50 let, až 12. 7. 1934 byl vysvěcen další kus půdy pro jeho rozšíření.

6. DALŠÍ ROZVOJ OBCE. RUKO-JAP VÁLKA

Kolem roku 1898 byla v obci založena první chmelnice. Založil ji Frant. Bačovský. Kde se občané naučili pěstovat chmel není známo, ale před rusko — japonskou válkou rostly chmelnice jako houby po dešti a s chmelnicemi poměrně blahobyť. Začaly se tedy přikupovat pole a lesy. Tak před I. světovou válkou bylo zakoupeno asi 40 ha v katastru obce Janovice, který sousedil, ba přímo se dotýkal hlavní cesty martinovské, dále asi 15 ha žornovského lesa a asi 5 ha lesa zvaného Tomašovský v katastru obce Hrušvice.

Rusko - japonské války v roce 1904 se zúčastnili:

1. Václav Bača, 2. František Dvořák, syn Josefa, 3. Ignác Moravec, syn Josefa, 4. Jan Šulíkovec.

Václav Bača konal tehdy základní vojenskou službu na Dálném Východě a do Vladivostoku jel lodí z Oděsy přes Suez kolem Indie. Ve válce nebyl z Martinovských nikdo raněn ani zabit.

Kolem roku 1908 se v obci začaly stavět první zděné domy. Cihly se kupovaly v sousední obci Dembrovce u občana Kubína, který měl cihelnu již asi 20 let. V roce 1912 postavil starosta Janko první cihelnu v obci. Do roku 1914 se v ní vyrábělo; za války přišla nazmar. Mnohem později, asi v roce 1935 postavil také I. Dubec cihelnu, která zásobovala cihlami široké okolí. V roce 1912 postavil Josef Vendolský, syn Jana, velkou zděnou hospodu s tanečním sálem.

Před I. světovou válkou nebyly v obci žádné spolky. Ani divadelní kroužek zde nebyl. Je pochopitelné, že mládeži scházelo povyražení. Dlouhé večery se krátily všeljak — táčkami a také škádlením některých občanů. Nejčastějším terčem jejich šprýmů byl starý mládenec Jan Klíma, přezdívaný Vakzál. Stařk měl pistoli a když ho jednou již pořádně rozzlo-

bili, vystřelil. Jeden z chlapců, Rudolf Vendolský, padl a ostatní utekli. Na smrt polekaný Klíma, nevěda co počít, naložil „mrtvého“ třesoucíma se rukama na trakař a vezl ho asi kilometr (stále do kopce) do lesa. Potil se, soplil, hromoval, Rudolf se v duchu smál. Když Klíma „nebožtíka“ dotáhl do lesa, zjistil, že si zapomněl vzít rýč, aby mohl „mrtvolu“ zakopat. Tak honem domů pro něj. Než přišel, byl „zavražděný“ pryč. Klíma chvíli huboval „na tu dnešní mládež“, ale od té doby již nikdy po ní nestřílel.

V roce 1913 požádala obec státní úřady o postavení školy. Úřad stavbu povolil, obec zakoupila pozemek, 5 kubických sáhů kamene (kolem 48 m³) a slíbila dodat potahy. Přes zimu se vše připravilo a na jaře roku 1914 se začalo se stavbou. Sotva byly zdě postaveny, vypukla válka. Přesto se stavba jakž-takž přikryla.

7. VYPUKNUTÍ I. SVĚT. VÁLKY

Vypuknutí války přijali občané klidně. Byli mobilisováni všichni muži do 42 let. Z Martinovky nastoupilo do ruské armády celkem 21 mužů. Do čs. legií dobrovolně vstoupili: Karel Dvořák, syn Jana, Josef Havlíček, syn Josefa, Josef Janko, syn Jana, a Josef Krůma syn Josefa. Ve válce padl Josef Mangolt, ranění byli Václav Bača a Leopold Bačovský.

8. PRŮBĚH I. SVĚT. VÁLKY

V roce 1915 se fronta přiblížila asi na 7 km k obci a stála tam celkem asi devět měsíců. Kozáci nutili občany k evakuaci. Všichni byli sbaleni, připraveni k odjezdu. Nikomu se však nechtělo. Koho kozáci z obce večer vyprovodili, ten byl ráno již zase zpět. Tak z evakuace sešlo. Spávalo se v zemljankách, v domech byli vojáci. Dělal se kozlíky pro drátěné překážky a v noci se vozily blíž k frontě. V nedokončené škole byla stáj vojenských koní. Za několik měsíců se fronta hnula směrem na západ. Vojáci odešli a na jejich místa přišli rakouští zajatci, ba i jeden Ital.

9. OBDOBÍ BEZPROSTŘÁNÉ PO I. SV.

Konec války neznamenal, jak známo, klid. Carská armáda se rozpadla, utvořila se Krasnaja Gvardija, po ní přišli Petljurovci, zkrátka, střídání vlád a k tomu sociální revoluce, která se však obce celkem nedotkla. V době „bezvládní“ utrpěly lesy, které byly bezohledně ničeny.

Začátkem léta roku 1918 se stal případ, který je příkladem neuváženého jednání několika horkých hlav. Do obce přišli Ukrajinci ze sousedních obcí, kteří fíkali, že mobilisují koně pro Rudou armádu. Málo jich však RA dostala; většinu koní si Ukrajinci ponechali pro sebe. Hospodáři se smluvili, spojili se s několika také poškozovanými Ukrajinci a vypravili se do Dědkovic, kde byla „volost“ a kam byli koně odvedeni. Stráž odzbrojili

a koně přivedli. Avšak ukrajinští ziskuchtivci si to nenechali líbit a pozvali RA na potrestání „rebelujících Cechů“. ~~.....~~ Trestní oddíl přijel do Martinovky a při přestřelce byli zastřeleni tyto občané: Antonín Herblich, Ondřej Moravec, Robert Šefčík a dva Ukrajinci z Novosilek. Raněn byl Rudolf Dvořák.

V roce 1919 byl v obci asi rok „9. ulaňski pluk“. Po polsko-sovětské válce pak „7. pluk pěchoty“. Několik pddůstojníků a důstojníků se v obci oženilo a dva z nich, Josef Zbieraevski a Josef Kviatkovski v obci zůstali na trvalo.

V roce 1920 postavili občané Leopold Bačovský, Hnídek a Šustr motorový mlýn se dvěma páry válců a jedním kamenem.

10. ŠKOLA A VYUČOVÁNÍ PO I. SV. VÁLCE

Válka ještě neskončila a již se občané starali, aby se v obci vyučovalo. Tak v roce 1917 zahájil vyučování český učitel František Škranc. Učilo se v domech občanů Oberajtra a Kabáta. Škola se pomalu dostavovala. V roce 1920 byl hotov byt pro učitele a tak se celé vyučování přeneslo tam. František Škranc se mezi tím odstěhoval na Špakov. Na jeho místo přišel polský učitel Skrupski a „od těch dob se vyučovalo ve škole jen polsky až do roku 1933, kdy byl český jazyk zaveden jako předmět zásluhou učitele B. Denysiuka, Skrupski utekl spolu s ostatními Poláky před RA a v roce 1921 učil asi rok Urbanovič, který pak odešel do Rovna jako profesor. Po něm vyučovala asi do roku 1924 slečna Natalie Klimkuvna. V roce 1924 přišel velmi dobrý učitel a také dobrý organisátor Polák Tvardovski. V roce 1926 byla dokončena ve škole také třída a tak měla obec školní budovu, jaké nebylo široko daleko.

11. ZAČÁTKY RŮZNÝCH SPOLKŮ

Začátky spolkového života jsou nerozlučně spjaty se jménem obětavého pracovníka Josefa Havlíčka, martinovského truhláře. Jeho přičiněním byla v obci založena skupina ČMS, objevily se první české noviny atd. ČMS však brzy zanikla, asi pro nedostatek zájmu z řad občanstva. Když to nepůjde s ČMS, tak to půjde s divadlem. Tak se Havlíček domluvil s učitelem Tvardovským, který tenkrát dělal režiséra a po překonání značných obtíží se hrálo v sále Josefa Vendolského první divadelní představení na Martinovce, polská hra „Ciotka na vydání“ (Tetka na provdání). Po této veselohře se hrály ještě asi dvě polské hry.

Pokračování.

Česká matice školní

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

Jiří Hofman

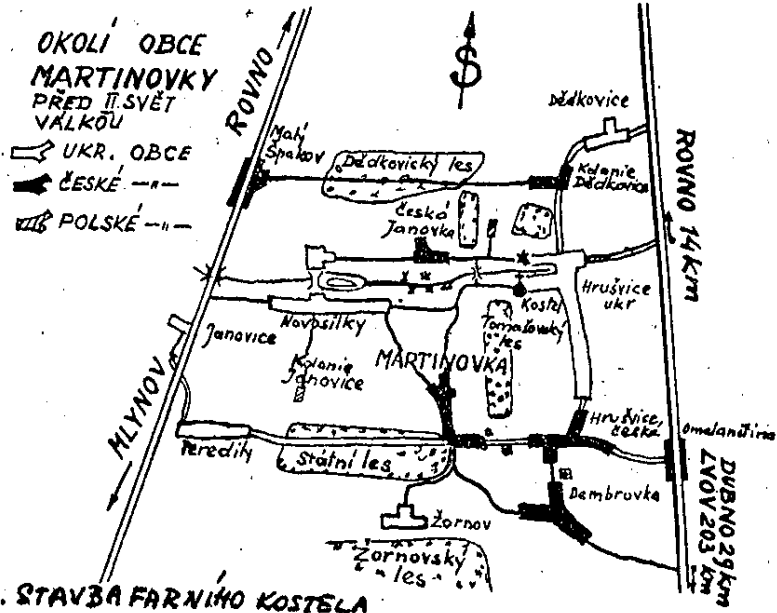
Za získané peníze byl pořízen nějaký materiál na jeviště (dosud se hrálo na vypůjčených prknech) a koupila se opona za 60 zlotých polských, kterou maloval malíř Modest z Novosilek. V této době přijížděli do Martinovky z Čech katoličtí misionáři a jeden z nich, Ondřej Křenek, přivezl také divadelní hru „Pýcha předchází pád“. Režii této hry převzal Václav Bača, syn Václava a byla provedena s velkým úspěchem. Byla to první česká divadelní hra v Martinovce.

V roce 1928—29. byl založen Sbor dobrovolných hasičů. Předsedou byl zvolen Josef Lajnvebr, cvičitelem Arnošt Herblich, pokladníkem František Kréma, tajemníkem Josef Zbierajevski. Sbor převzal divadelní činnost a dokončil zařízení jeviště. Režisérské povinnosti převzal Frant. Havlíček. V letech 1932—33 byla postavena hasičská zbrojnice, koupěna stříkačka, sudy a vozy na vožení vody. Vozu od stříkačky se od těchto dob používalo jako smutečního při pohřbech a také pro „zastavování“ svatby za účelem blahopřání novomanželům, což bylo čestnou povinností sboru.

18.8.1932 byla v Hrušovické faře založena Skupina katolické mládeže (SKM), která, později měla nemalý vliv na výchovu a spolkový život mládeže. O založení se přičinili: polský farář Stanislav Jadčyk, kněz Josef Stříž ze Staré Bělé u Ostravy, Dr. Džobný z Brna a Jindřich Dušek. Skupina měla ústředí v Hrušvicích společně pro celou farnost a v jednotlivých obcích měla odbočky.

V těchto letech často přijížděli z Čech kněží-misionáři a s nimi také světská kulturní pracovníci, kteří pořádali pak pro nás ve vlasti sbírky knih na vybavení knihoven, obstarávali zaslání časopisů z vlasti, divadelních her, ba i hudebních skladeb. Zasloužili se také nesporně o kulturní rozvoj naší katolické menšiny. Jednoho z nich zvláště krajané dobře znají. Je to Jindřich Dušek. Hlavně také jeho zásluhou byla v obci zřízena knihovnička asi o 150 svazcích.

Hmotné postavení občanů v tehdejší době bylo velmi dobré. Chmel se dobře platil a to zlatými rubly, ostatní zemědělské produkty také nebyly laciné. Vždyť to byla doba, kterou označil americký prezident Hoover několik měsíců před začátkem krise jako dobu „stability kapitalismu“, jako dobu „zlatého věku kapitalismu v němž nebude již krise“. Stačilo však několik měsíců, aby byla jeho teorie vyvrácena. Započala jedna z největších krisí, jaké kdy kapitalismus poznal. Vraťme se však do naší obce o několik let zpět. Katastr obce se rozrůstal každým rokem. Tak v letech 1923—1930 přikoupeno skoro 150 ha polí a lesů z katastrů obcí:



13. STAVBA FARNÍHO KOSTELA

Hrušovice, Janovice, Novosilky, Perekidy, Varkoviče, Žornov. Průměrná cena za 1 ha byla 416—666Rb zlatem (1 morg 250—400 Rb) — podle bonity půdy a podle dohody. Po roce 1930 kupní síla klesla, zmizely z oběhu i zlaté ruble. I v těchto letech největší krise přikoupili Martinovští asi 12 ha orné půdy. Průměrná cena 1 ha byla 1160—1500 zlotých polských; od roku 1935 však začala stoupat až na 2500 zlotých. (Kurs mezi rublem a zlotým se přibližně udžoval v poměru 1:5). V roce 1940 obsahoval martinovský katastr kolem 495,60 ha. Kolik odříkání, potu, dřiny ba i krve je zakleto v tomto pouhém čísle?!

13. Od prvních poválečných let žila celá farnost a s ní i naše obec velmi intenzivním náboženským životem. Bylo to částečně způsobeno tím, že polská vláda všemožně katolíky podporovala. Také katolické náboženství bylo pokládáno za státní, ostatní byla pouze tolerována.

V sousední, převážně ukrajinské obci Hrušvicích, stála kaple, kam se chodili modlit katolíci jak Češi, tak i Poláci z dalekého okolí. Z kroniky této, později utvořené farnosti, je známo, že na tomto místě byl postaven v roce 1756 Janem Nepomukem Kamieňským kostel; v roce 1809 kaple postavená Mikulášem Jelovickým; v roce 1852 kaple, která přečkala až do našich let, byla postavena Janem Tomaševičem. Všichni uvedení byli polští šlechtici.

V roce 1923 domluvil se biskup lucký s biskupem olomouckým a tak čas od času přijížděli do Hrušvice kněží z Čech: Dr. Klement Žurek, Josef Stříž a Ondřej Křenek. Tito kněží byli také prvními propagátory stavby nového kostela. Konkordátem uzavřeným mezi Vatikánem a polskou vládou dne 10. 1. 1925 byla zakázána

duchovní činnost kněží, kteří nebyli polskými státními příslušníky. Tak tedy zůstala kaple a farní budovy prázdné. Občas dojížděli kněží ze sousedních farností. Teprve 1. 9. 1927 obsadil lucký biskup faru mladým aktivním knězem Stanislavem Jadčykiem. Češi neradi viděli zde polského kněze a dokonce sbírali podpisy na resoluci, kterou chtěli zaslat biskupovi se žádostí o dosazení českého kněze. Akce však nebyla provedena do konce. Biskupským výnosem z téhož roku byla ustanovena farnost, do které patřily tyto obce a osady: 1. Dembrovka, 2. Děkovičky, 3. Kolonie Janovice, 4. Česká Janovka, 5. Karadaš, 6. Martinovka, 7. Novosilky, 8. Ploska, 9. Pokosy, 10. Serednyj Háj, 11. Špakov Malý, 12. Špakov Velký. Celkem bylo ve farnosti asi 1200 katolíků Čechů a Poláků. Z toho bylo Čechů asi 90%. Myšlenka stavby nového kostela zapustila velmi hluboké kořeny, protože ještě téhož roku dne 18. 9. byl vybrán Komitét pro stavbu kostela v Hrušvicích. Všechny obce z celé farnosti tam byly zastoupeny.

Započala se sbírka peněz. Farníci byli vyzváni k dobrovolné dani: 2 Rb ve zlatě z morgu a 5 Rb z domu. Na započetí stavby bylo vybráno 18.000 zlotých polských. Dne 2. 7. 1928 bylo započato se stavbou. Stavba byla zadána Škole zednických učňů v Křemenci. Dne 6. 10. 1929 byl posvěcen základní kámen a základací akt byl zazděn v rohu velkého oltáře. V roce 1930 přišla hospodářská krise a tak stavba šla velmi pomalu. Přesto dne 18. 8. 1930 byla stavba úplně ukončena. Náklad činil kolem 60.000 zlotých polských, který celý hradili farníci.

Pokračování.

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

Jiří Hofman

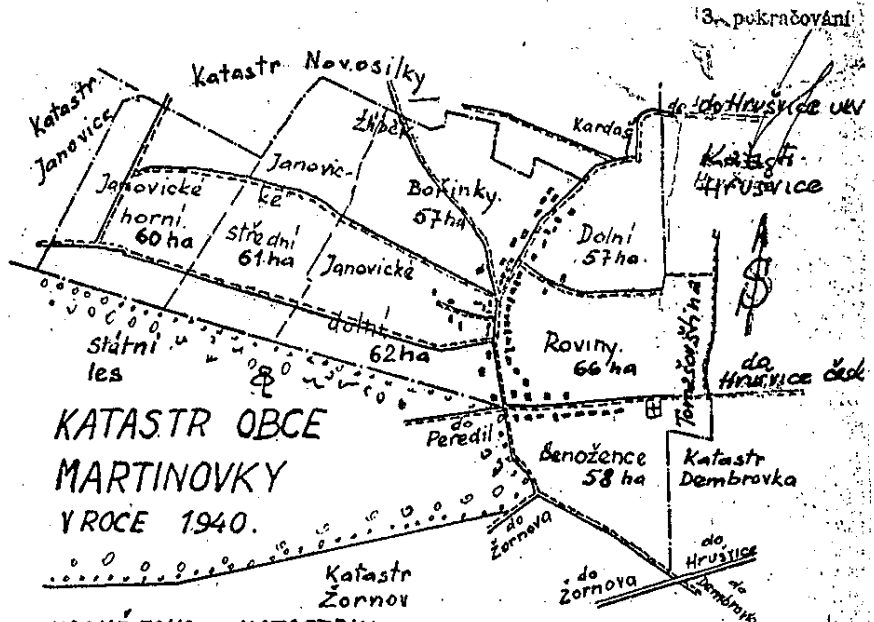
Dne 28. září 1930 v den Sv. Václava byl kostel vysvěcen biskupem Adolfem Szelažkiem za ohromné účasti věřících, duchovenstva a představitelů úřadů. O stávkbu se nejvíce zasloužili, kromě faráře, Vladimír Vik z Hrušvice, který za vlastní peníze pořídil hlavní dveře, Gustav a Aloisie Bačovští z Martinovky darovali peníze na zakoupení všech dvanácti velikých oken a ostatní členové nešetřili svých sil a peněz. Později Jan Míla zakoupil velký zvon, který byl také přivezen do vlasti. Kostel i farnost byly zasvěceny Sv. Václavu, patronu České země.

14. VYSTĚHOVALECTVÍ
V období mezi dvěma válkami se do staré vlasti neodstěhoval nikdo. Zato do zámorí odjelo několik rodin a to postupně počínaje rokem 1932. Byli to: 1. Stanislav Kopecký, do Kanady; 2. Josef Parfajt, do Argentiny; 3. Josef Dvořák, do Kanady; 4. Rudolf Dvořák, do Kanady; 5. Josef Kovář, do Argentiny.

K vystěhovalectví je vedly pohnutky čistě hospodářské, byla to reakce na těžkou hospodářskou situaci v době krise. Snad to bylo u některých tušení, zlých časů, které na Evropu čekaly. **15. DOHMY VYVOLANÉ OKUPACÍ**

V těžkých předválečných letech byl jsem ještě studentem. Měl jsem nějaké řízení v kanceláři ředitele ústavu. V kanceláři byla jen tajemnice, která se mnou záležitost vyřídila. Při odchodu jsem se setkal s ředitelem ve dveřích. Zavolal mne zpět (věděl, že jsem Čech) a řekl slavnostně: konečně německá vojska pochodují do Sudet, maďarští vojáci obsazují části Slovenska a pochodují k našim hranicím a my také dostaneme to, co nám právem patří. Ředitel byl stoupanec Beckovy politiky vůči Německu, antisemita, který své názory velmi často projevoval během vyučování.

Zcela jinak mi sdělil obsazení Sudet jiný Polák, který, ač byl policistou, nebyl zaslepeným člověkem



KATASTR OBCE
MARTINOVKY
V ROCE 1940.

KROMĚ TOHO KATASTRU:

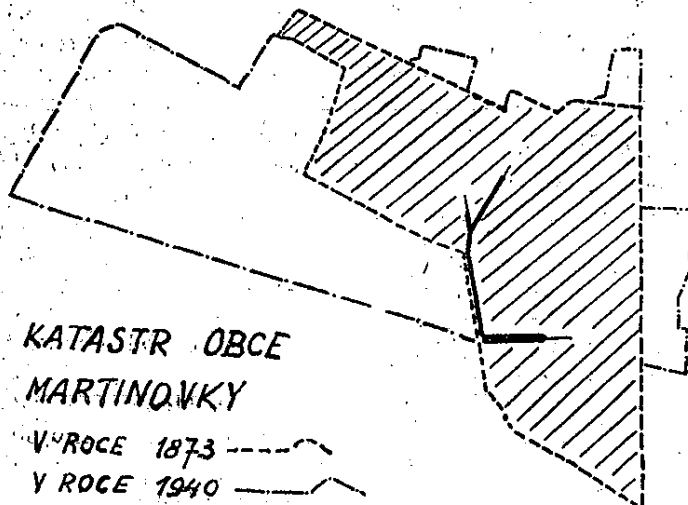
	POLÍ	LESŮ
1. HRUŠVICE	4	
2. NOVOSILKY	15	
3. PEREDILY	36	
4. VARKOVICE	2	
5. ŽORNŮV	11	23
CELKEM	38,6	36

CELKEM MARTINOVSKÝCH
POLÍ, LESŮ, LUK A NEUŽITKŮ
421 + 74,6 = 495,6 ha

a již tehdy mi řekl, že za tuto Hitlerovu „pomoc“ Polsko bude těžce platit. Jedním z nezfanatisovaných Poláků byl náš profesor národního hospodářství a hospodářského zeměpisu, který při vyučování komentoval obsazení Československa slovy: „Slovanské vlády se dopouští dějinné chyby. Kdyby se všechny slovanské státy spojily, pak by se pod vedením Sovětského svazu tento 300 milionový blok nemusel bát žádných Hitlerů a podobných agresorů.“ Je příznačné, že pro tohoto profesora — odborníka evropského jména — nenašlo se v Polsku lepší místo, kde by se jeho vědomos-

ti, schopnosti a zkušenosti daly lépe uplatnit.

Zprávu o obsazení Československého pohraničí Ukrajinci přijali někteří lhostejně, někteří s tajnou radostí (nacionalisté, kteří si od Hitlera mnoho slibovali), mnění Poláků je dáno uvedenými příklady. Další případ uvádím pro příklad, do jaké situace se může duchovní dostat, když z kazatelny dělá politickou tribunu. V hrušvicke farnosti tehdy působil katolický kněz, Polák Wiszniewski. Na pohled dobrý, spofádaný, rozumný člověk do té doby, než přišlo obsazení Československa. A tu pan farář k těm různým heslům „Čechy na písky“ a „pořezat Čechy“, kterými po nás v této době zfanatisovaní hlupáci velmi často pokřikovali, přidal také svou trošku. O nedělním kázání v kostele, který vybudovaly české obce a tedy pilné české ruce sháněly na něj prostředky, si pan farář tak politicky zařekl, že v protičeském řečnění našel k závěru, že „Hitler je člověk poslaný od Boha, ať ho božská ruka na jeho cestě doprovází“. Prosim, v českém kostele, před českými farníky! Později, když hrozilo nebezpečí německo-polského konfliktu, zase hofekoval, že „Hitler je satan v lidské podobě“.



KATASTR OBCE
MARTINOVKY
V ROCE 1873
V ROCE 1940

Pokračování

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

Jiří Hofman

A pokračování

A ještě jeden příklad o horlivosti a to pana učitele Bracháčka, který tehdy učil v naší obci, byl odněkud ze Slezska a vždy se hlásil k Čechům. Až... sousedé měli v neděli odpoledne při pivě náramnou legraci z pana učitele, který přišel do hospody — dohola ostříhaný a na dotěrné dotazy „proč“ prohlásil (samozřejmě polsky — vždyť Polákem byl a bude), že se zapsal jako dobrovolník proti Československu a aby s ním tedy neměli práci se stříháním, až ho odvedou.

Tak přijalo zprávu o obsazení Československa prostředím, v němž jsme žili. A Češi? Povětšinou se slizou v oku a s jasným tušením špatných konců.

Německo-polský konflikt o Gdaňsk a „korridor“ zaváněl válkou na sto honů. Tehdy již mnozí Poláci vystřízlivěli a z hloubi duše se styděli za výroky, učiněné před nedávnem. Bylo to pro nás jakési zadostiučinění a velmi slabá útěcha do těžkých dob, které každý předvídal. Je pozoruhodné, že i když hrozilo bezprostřední nebezpečí války, nezmocňovala se lidé, aspoň ne naši obce, žádná panika; nedělaly se žádné zvláštní zásoby, ani se lidé nezabavovali bezhlavě peněz. Určitý strach byl v rodinách, kde byli mladí mužové, že budou odvedeni.

Při vypuknutí války lidé věděli, že polská armáda vedená kapitulantskými důstojníky dlouho nevydrží; obávali se, že budeme obsazeni Němci. O vojenské morálce, lépe řečeno nemorálce, tehdejších důstojníků polské armády by se dalo mnoho psát. Faktem je, že za šest dnů po vypuknutí války objevovaly se na silnicích a i ve vesnicích auta s uprchlíky a mezi nimi bylo mnoho polských důstojníků ve stejnokrojích i s rodinami. Kam šli auta? Na jihovýchod do Rumunska. Na Volyni již některým docházel benzin a člověk by pomalu nevěřil, kolik se platilo za jeden litr. Já sám jsem viděl platit 800 zl. (slovy: osmset) t. j. přepočteno na předválečné čs. koruny 3.600,— za 1. litr.

Některí Poláci rozšiřovali nejistotu tvrzením, že hlavní středisko odporu bude — v pinských blatech, kde polská vláda po 15 let stavěla opevnění. I když to byl výmysl, způsoboval u vojenských laiků strach před tím, že by naše bydliště byla v operačním pásmu. Proto s velkým ulehčením přijali lidé zprávu, že po silnicích Rovno — Dubno a Rovno — Mlýnov pochoduje Rudá armáda. Bylo to dne 17. 9. 1939. Armáda pochodovala celý den a noc. První jednotka přišla do naší obce ještě téhož dne a tehdy většina z nás poprvé viděla živého Číňana i s copánkem, který byl u této jednotky kuchařem. Lidé pomalu nabývali jistotu a klid. Koncem války

přišel z války Václav Bača, který byl mobilisován a Roman Šeřík, který konal základní vojenskou službu. Dále Fr. Havlíček, Vl. Jahoda a St. Kabát, kteří byli také mobilisováni.

16. Naše obec byla sloužena v jeden organizační celek se sousední českou obcí Dembrovkou. V obecní radě měly obě úměrné zastoupení, předsedou byl zvolen Karel Václavík starší, občan dembrovský, tajemníkem B. Denysiuk a později Emanuel Kadlec, oba také z Dembrovky. Proto snad kancelář rady byla v Dembrovce, na což občané martinovští dosti často hubovali, když potřebovali něco v kanceláři vyřídit.

Jednou z prvních věcí, o něž se sovětská správa postarala, byla reorganizace školství a zahájení vyučování na všech školách.

V sousední ukrajinské Hrušvici byla zřízena „desetiletka“ s vyučovacím jazykem ukrajinským. Tam chodili i čeští žáci vyšších ročníků z okolních vesnic: České Hrušvice, Dembrovky, Omelanštiny a Martinovky. Do naší obce již koncem října přijel nový učitel na místo smutně proslulého pana Bracháčka. Nový učitel se jmenoval Oskar Kaminský a byl do obsazení Československa profesorem matematiky na jedné z pražských středních škol. Protože pan profesor byl typickým starým profesorem matematiky, nedomluvil se s Rusem ruský ani po dvouletém pobytu ve Svazu, ani ^{domlou} s Poláky. Tento jeho zřejmý jazykově antitalent způsobil, že nevyučoval matematiku na střední škole ruský nebo ukrajinsky a že vyučoval všechny předměty u nás, ale za to česky. Bylo to po dvaceti letech po prvé, kdy ve škole byl vyučovací jazyk český. Jinak byl od roku 1933 jako předmět. Pro vyučování ruštiny a ukrajinštiny docházela učitelka ze sousední obce České Janovky; později byla přidělena na školu zvláštní učitelka — mladé děvče odněkud z druhé strany bývalých hranic.

Kaminský nebyl jediným uprchlíkem z Československa s nimiž jsme se setkali. V Kvasilově, Ulbárově a jiných českých obcích měli kolem 300 hostů, jimiž byli jednak vojáci z „čs. legií v Polsku“, které se organizovaly v Krakově, jednak studenti, kteří přímo z Republiky po německé okupaci přišli na Volyn. Byli to vesměs mladí, inteligentní, uvědomělí lidé. Protože se mezi nimi našlo mnoho „kumštýřů“, jejich kulturní večírky nás skutečně sblížovaly se starou vlastí; mnohdy nás k slzám dojmaly národní písně, jindy do bujně a veselé nálady přiváděly písně Voskovce a Wericha nebo Ježkova hudba. Také pěvecký sbor a sbor strunných nástrojů hrušvické střední školy za řízení učitele Daškeviče uspořádal několik zdařilých vystoupení.

Dalším úkolem byla reorganizace zásobování obyvatelstva. Obchodníci ve městech poschovávali zboží. (Pro úplnost: byl zaveden kurs mezi rublem a zlotým 1 : 1.) Protože státní reorganizace distribuce nešla provést v tak krátké době, jevil se přechodný nedostatek spotřebního zboží. Jezdilo se proto do větších měst, ba až do Lvova. Prodejna byla v obci zřízena začátkem roku 1940 v domě Rud. Dvořáka. Prodávacem byl Vl. Jahoda.

Pro rok 1940 bylo všem bezzemcům přiděleno kus pole z větších statků. Koncem roku 1940 nastoupili základní voj. službu čtyři občané: ^{Dvořák syn Rudolfa} Stanislav Dvořák, syn Rudolfa,

Jan Bačovský, syn Leopolda, Vladimír Bačovský, syn Josefa, Vladimír Bačovský, syn Rudolfa. Všichni se po osvobození v roce 1944 vrátili až na Stanislava Dvořáka, který se stal nezvěstným a byl tak první obětí z naší obce v boji proti fašismu. Začátkem roku 1941 byl založen v obci kolchoz, do něhož se začlenili všichni občané, až asi na dva. Předsedou byl zvolen Arnošt Herbich, účetním Josef Zbierajevski, správcem hospodářství Štepan Kovalčuk, vedoucí pracovních skupin: Stanislav Báča a Vladimír Košťátko, atd. Jarní osev byl tedy proveden společně. Nikoliv však žně. Mezi tím hitlerovské Německo přepadlo Sovětský svaz. O vypuknutí války jsme se dozvěděli až 23. června. Přesto, že jsme viděli létati letadla a slyšeli palbu po nich, domnívali jsme se, že jde o cvičení.

17. FAŠISTICKÁ OKUPACE
V pátek, t. j. 27. června přijel do obce německý motocyklista na sidecaru s kulometem a za půl hodiny za nás asi 20 vojáků na autu. Projeli obcí, zastavili se v jednom dvoře a protože sovětské voj. jednotky u nás nebyly, zdálo se, že odejdou. Pustili se však do prohlédávání stodol a stálů. Našli tři raněné sovětské vojáky a na místě je zastřelili. Po tomto ohavném činu šel jeden z vrahů požádat hospodyni o trochu mléka a jaké bylo její překvapení, když k ní promluvil plynou česťtinou. Byl to Sudeťák.

Asi 4 km na západ od obce, probíhá silnice Mlýnov — Rovno. Na této silnici bránil cestu do Rovna jeden pěší prapor. Tři dny trval boj a stateční vojáci tohoto praporu byli nakonec obklíčeni a téměř všichni pobiti. Jen asi pět nebo šest se jich zachránilo mezi mrtvými tak, že se vydávali za zabité. Dva z těchto vojáků přišli do naší obce; jeden Semion Černých ze Svěrdlovské oblasti, zůstal u Leopolda Bačovského a druhý, Ivan Bondarev od Kurska u Stanislava Báči. Oba přečkali v obci celou okupaci a po osvobození se vrátili do sovětské armády.

Pokračování.

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

5. pokračování.

Jiří Hofman

Zbytek roku 1941 byl pro ukrajinské nacionalisty ve znamení oslavování Hitlera a jeho armády. Téměř v každé ukrajinské obci byly postaveny slavo-brány a „pomníky osvobození“. Na veřejných místech plakáty fvaly „Ukrajina pro Ukrajinu“ v nichž bylo uvedeno mnoho důvodů pro to, že by se Poláci, Češi a Rusové měli vyhnat. Tato panovačnost se projevila tak, že starostou naší obce, která byla celá česká, byl určen Ukrajinec Stepan Kovalčuk, který bydlel mezi Českou Hrušvicí a Martinovkou asi v půli cesty. Byl to známý nacionalista, jehož syn byl za protisovětskou činnost v r. 1940 zatčen. Takového „starostu“ naše obec ignorovala a také občane přišli jen na jednu schůzi, kterou nechal svolat.

Na podzim tohoto roku přece „vyčišťovací“ tlak Ukrajinců poněkud povolil a tedy i naše obec směla si zvolit svého starostu. Byl zvolen Stanislav Kabát, který byl po dlouhá léta starostou za polské vlády. Zůstal starostou po celou dobu okupace a celkem lze říci, že velmi mnoho pro obec udělal třeba tím, že v pravý čas a na pravém místě dovedl dát úplatek, na něž si němečtí a ukrajinskí pohlaví velmi potrpěli. Také mnohokrát varoval Židy, skrývající se v obci, před kontrolou „šucmanů“. Podzim roku 1941 byl osudným pro Židy na Volyni vůbec. V Rovně jich bylo v září postříleno na starém tržišti v předměstí zvaném Grabnik, přes 18 tisíc. Zbývajících tři tisíce odborníků bylo ponecháno. Později byli i tito postříleni v Bílé ulici na bývalém vojenském cvičišti. V této Bílé ulici v letech 1942, 43, ba i 44, denně popravovali. Hruzostrašné podrobnosti od očitých svědků jsou v různých publikacích Mezinárodního červeného kříže a je zbytečné je uvádět. Viděl jsem však jednu takovou popravu skulinou střechy domu, v němž bydlel můj dobrý známý. Popisují ji jen proto, poněvadž naši povinnosti je stále si připomínat, co dovedli fašisté.

Kolem deváté hodiny ranní přivedla četa kárného oddílu asi 80 až 100 lidí, z jejichž oblečení bylo patrné, že to jsou vesničané někde od Kos-



topole, „Polešuci“, jak se jim všeobecně říkalo.

Po nařízení svléknutí do spodního prádla byli donuceni bitím pažbami vstoupit do jámy, kde již bylo více mrtvol a lehat obličejem k zemi na záda předcházejících. Asi tak, jako se skládají snopy obilí do vrstev ve stodole. Po obou stranách jámy stáli dva vojáci SS a klidně, bez spěchu, chvílemi pokuřující cigarety, dávkami ze samopalů usmrcovali dole ležící nešťastníky. Že někteří byli zarovnaní přibývajícím odsouzením i za živa, jest samozřejmé, poněvadž se SS-manů vůbec o to nestarali, zda je někdo zabít, či snad jen raněn. Pro kopání nových a zakopání již naplněných jam měla tato popravčí organizace přiděleno asi 500 sovětských zajatců, kteří měli být později také postříleni, aby nezůstali svědci. Mnozí z nich utekli. Komise mezinárodního červeného kříže (v níž za občany města Rovna byl místní katolický kněz Sawicki, který zůstal se svými věřícími i v nejtěžších dobách a dovedl statečně přechovávat občany pronásledované gestapem) zjistila, že v Bílé ulici bylo popraveno kolem

120 tisíc osob. Obyvatelé Bílé ulice však tvrdili, že tato číslce nesouhlasí s jejich odhadem — 200.000. Další popraviště bylo na vězeňském nádvoří, kde mrtvoly posypávali louhem draselným, aby rychle ztrouchnivly.

V Bílé ulici bylo také pochováno asi 25.000 sovětských zajatců, kteří z části zemřeli, z části byli postříleni v zimě roku 1941—42. Z celkové počtu 27.000 na podzim 1941 do Rovna dopravených, se do jara zachránilo 2.000, z části útekem a z části tak, že některé ženy „poznávaly“ v zajatcích své muže (ačkoliv jejich vlastní muž třeba sháněl u starosty obce falešné potvrzení, že skutečně jeho žena má v tomto zajateckém táboře muže) a tak je zachraňovaly před jistou smrtí.

Tyto věci by měl popsat někdo z Rovna, kdo tyto věci viděl.

Pokračování

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

Jiří Hofman

6. pokračování

V naší obci Židé před válkou nebydli, avšak ze sousedních ukrajinských obcí Hrušvice a Peredil přišli se do české obce zachránit. Někteří hospodáři jim udělali pbd stohy slámy nebo ve stodolách kryty a tak je přechovávali po celou dobu okupace. Někdy ani nejlepší známý o tom však nevěděl. Rodině Leopolda Bačovského byl „podhozen“ chlapec, který zůstal u něj až do příchodu sov. vojsk.

Ukrajinskí „šucmani“ řádili jako černý mor. Často prohledávali stodoly a stohy i v noci a pátrali po Židech. Vždyt dostávali odměnu za každou osobu. Celkem v obci našli asi 4 nebo 5 Židů, ač se jich tam skrývalo a skrylo přes 20. Ve dne v tu dobu bylo vidět v polích honbu „šucmanů“ za Židy tak jako za zvěř. Nikdo se již tomu ani nedivil. Lidé byli otrlí a ani příliš nebyl hospodář překvapen, když přijel orat a na svém poli našel mrtvolu, nebo když vyoral kus lidského těla.

Do školy se podařilo najít nového učitele, protože Kaminský den před vypuknutím války odjel do Rovna a více se nevrátil.

Nový učitel byl Čech Josef Svoboda z Hlinska. Svou houževnatou práci zorganizoval spolu s velitelem Sboru dobrovolných hasičů Teofilem Malhauzem a starým osvědčeným režisérem Fr. Havlíčkem Divadelní kroužek. Kroužek předvedl jednu či dvě hry a zanikl, poněvadž, jak sami členové říkali, je skoro hříchem hrát, když tolik lidí trpí. Svoboda působil u nás po celou dobu okupace a spolu s námi narukoval do čs. armády. Shořel v letadle na Slovensku.

V polovině roku 1942 provedli Němci prohlídku mládeže ročníků 1921 — 1925 za účelem odvedení na nucené práce do Německa. Ač z obce mělo jít více než 10 chlapců a děvčat, podařilo se různými podvody (zdánlivě uzavřené sňatky, úplatky Němcům a pod.) většinou uniknout. Byly však odvečeny tyto osoby:

Helena Cmuntová (repatriovala v roce 1946 do ČSR), Vladimír Cmunt (byl vězněn v Ravensbrüku, uprchl a přišel do ČSR jako voják západní armády), Marie Krasandovičová (zůstala pravděpodobně v Polsku), Miloslav Krasandovič (pravděpodobně zahynul).

Koncem roku 1942 a začátkem roku 1943 začaly neshody mezi Němci a ukrajinskými nacionalisty. Zřejmě hitlerovci se cítili silní a proto nechtěli dodržovat sliby. Pak okolnost, že Němci skutečně bezohledně začali

vykořisťovat ukrajinský lid, také velmi pobuřovala široké masy obyvatelstva. Mlet se smělo jen 13 kg na osobu na měsíc, čítaje v to i šrot pro dobytek, Lisovny tuků, výrobní krup a jiné podniky, na něž byli Ukrajinci tolik zvyklí a na nichž závisela výživa obyvatelstva, byly uzavřeny. Objevily se různé mlýny a výrobní tuků domácí na ruční nebo koňský pohon, které daly podnět k různým posměšným popěvkům na Němce. Němečtí vojáci se zásobou způsobem pro ně příznačným: stáli před městem, zastavovali vozy jedoucí do města a od hospodářů takto „kupovali“ zásoby. Jelikož bylo v odlehlejších obcích bezvládní, velmi se rozšířila jiná náказа — pálení kořalky ze žita a řepy. Lesy tím velmi trpěly. Státní les u Martinovky a lesy hospodářů jako Tomašovský, Varkovičský, Dembrovský, Žornovský byly téměř úplně vymýceny.

„Šucmani“ měli zřejmě již také Němců až po krk, hromadně utíkali a tvořili banderovské skupiny. Také se k nim přidávali Vlasovci, ač velmi zřídka. Tyto „partyzánské“ skupiny přepadávaly osaměle jedoucí německá auta. Často však akci provedli sovětské partyzány, kteří v okolí naší obce občas „pohostinně“ vystupovali (střediska měli jinde). Jelikož Němci potřebovali jako vždy jen záminku k vyhlazení Slovanů, začali i zde svůj krvavý tanec. Na silnicích rovenských oblastí se začaly objevovat auta, která měla útvárovou značku — čerta s vidlema; byl to kárný oddíl. Na akce s tímto kárným oddílem chodily zvláštní skupiny vytvořené z poněmčených Poláků.

Oddíl řádil jako zběsilý. Obec určená k vyhlazení byla nejdříve bombardována letadly, která byla jen pro tento účel na letišti v Omeljaně u Rovna po dobu asi tří měsíců. Pak následoval nástup pěchoty, případně i v obrněných vozidlech. Jakmile Ukrajinci zjistili, že v kárných oddílech jsou „Poláci“ (pošití volksdeutschi záměrně při výpravě polsky povykovali), zahájili „odvetná“ opatření — pálení polských usedlostí a vraždění všech Poláků, tedy žen i dětí. Poláci utkali do měst. Některé silné polské obce npř. Kurdybaň Polská se přeměnily v úplné pevnosti. Pole obdělávali společně tak, že ženy a děti pracovaly a silný oddíl mužů se zbraní v ruce okolo strážil. Asi třikrát podnikli banderovci na hrdinnou obec útok, podle všech taktických zásad, které znali, avšak nepořídili. Vždyt téměř všichni mužové v ohrožené obci byli kdysi vojáky a dovedli tedy i zákopy s dráženými překážkami důkladně vybudovat.

Každou noc bylo vidět ohně. Hořely velkostatky, lihovary, polské usedlosti, ba i budovy těch Ukrajinců, kteří nahlas projevovali nesouhlas s činností banderovců. Byla spálena polská kolonie Janovice u Novosilek. Banderovci se předstihovali v ukrutnostech. Vždyt většina z nich byla ve službách nacistů a ti je „zaučovali“ tím způsobem, že při popravě rovenských komсомолců drželi je „šucmani“ za ruce.

Také do naší obce přijela výprava Němců v čele s landvirtem pro obilí. Při obklíčování obce vojáci zpozorovali, že z chalupy Fr. Jindřiška někdo utekl do lesa. Hlásili to landvirtovi, který pak vlastnoručně Františka Jindřiška a jeho ženu Pelagii zabil a domek nechal spálit. Děti se zachránily v krytu vykopaném pod pecí. Asi dvanáctiletá Olena a mladší Vašek, kterému landvirt prostřelil obě tváře. Olena přijela do ČSR.

Banderovci pronásledovali Poláky, Židy, sovětské partyzány a bývalé zajatce a proto jsme očekávali, že teď je řada na nás, Češích. Proto v jarních měsících 1943 se držely v obci pravidelné stráže, ženy a děti spaly ve zděných domech, byla rozvěšena různá signalizační zařízení jako kusy kolejnic a pod. Obecní zvonek „někdo ukradl“, aby se nedostal Němcům do rukou. Zachránil ho dlouholetý zvonek Josef Krčma. Podobně kostelní zvony byly zachráněny Stanislavem Bačou, St. Kabátem, Janem Kabátem a Josefem Lajnvěbrem a přivezeny do vlasti Josefem Zembou a Boleslavem Bačovským.

Občané si různým způsobem opatřovali zbraně. Tak bylo v obci několik pistolí, dvě pušky, několik granátů a dokonce samopal. Banderovci však na jaře nepřišli. Teprve v červnu, když byli občané klidní, přišlo to jako hrom z jasného nebe. Za jednu noc dvaatřicet „zlodějů“ šlo téměř od domu k domu a všude něco uloupili. Nejvíce byli poškozeni Leopold Bačovský, Rudolf Dvořák, Anna Obrajtřová a jiní. Naloupili celkem na dva řebřinové vozy a byly to nejcennější věci jako sváteční obleky a obuv, ložní a stolní prádlo a pod. Při této příležitosti chtěli také zavraždit tři občany naší obce polské národnosti, kteří se však již dávno před tím dobře skrývali. Byli to Josef Kviatkovský, Adolf Ševčík (vstoupil do čs. armády, byl raněn a je 80% invalidou) a Josef Zbierajevski (vstoupil do polské armády, zúčastnil se bojů o Berlín a dosáhl hodnosti kapitána). Oba poslední reemigrovali do ČSR, Kviatkovský do Polska.

Pokračování.

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

Jiří Hofman

7. pokračování

Od těchto dob lidé začali zakopávat cennější věci a obilí. Dělalí velmi důmyslně maskované kryty jednak z obavy před hitlerovci, jednak před zloději — banderovci. Ostatně nacisté se jinaž do okolí posádek neodvážili, jen ve větším počtu. Dodávky obilí nikdo neplnil. Banderovci začali vyhlazovat sovětské zajatce, kteří zůstali v obcích. Způsob, jakým je usmrcovali, zaslouží zvláštní zmínky. Asi 6 km na sever od naší obce byl Dědkovický les a v něm zbytky základů nějaké budovy, statku nebo hájovny. Zůstala tam jen suchá studna asi 40 sáhů hluboká (jeden sáh 213 cm), roubená dubovými kládami. Do této studně v noci naházeli svázané oběti. Po příchodu sovětské armády museli bývalí kati před svým odsouzením studni vyčistit a vytáhlí z ní celkem asi kolem 100 mrtvol. Nad studni byl později sovětskými vojáky postaven pomník.

Také naši chlapci Semion a Ivan byli pronásledováni. Ve dne se příliš nezdávalo ani stavení a večer se schovali v krytech — každý večer v jiném. Jednoho večera je překvapili banderovci na besedě u sousedů a jen tak tak měli čas uniknout do skryše, do níž byl vchod za pečí. Banderovci číhali jako kočka na myš téměř do rána. Mezi tím házeli do vchodu granáty, které však chlapcům neublížily, poněvadž vchod byl klikatý.

Hrušvická fara byla v roce 1938 po odchodu Wišnievského obsazena starým knězem Nikolajem Urodou, který v roce 1942 náhle zemřel na ulici v Rovně, kde byl pochován. Na jeho místo přišel Ludvík Varpechovský, který při pronásledování Poláků byl nucen utéct do Rovna. Farní budovu banderovci spálili, hospodářské budovy rozebrali i kostel poškodili.

A jako poslední kapitola popisu krušných dob okupace, zbývá zmínka o buňce odbojové organizace „Blatník“, která v obci existovala. Jejími iniciátory byli Stanislav Bača a Václav Vendolský, syn Josefa, dva nerozluční přátelé a za krátkou dobu byli organizováni všichni mladí mužové. Buňka převzala zčásti strážení obce, ale hlavní její význam byl propagační a uvědomovací. „Hlasatel“, orgán skupiny i zde konal dobrou službu. Vzpomínám si, jak jsme byli nadšeni zprávou o naší jednotce v Sovětském svazu. Popsat se to nedá. Když v 9. a 10. čísle „Hlasatele“ byly probírány možnosti naší reemigrace, mnohý pochybovač nad tím zavrtěl hlavou, avšak my mladí po přijetí zprávy o naší jednotce v Sovětském svazu jsme jasně cítili, že republika bude opět svobodná a za jisté nebude k nám — zahraničním krajanům — tak macešská, jako republika předmnichovská. Dověděli jsme se o rozhodném postoji našich

politických činitelů v otázce sudetských Němců a věřili jsme jim. To již vítězná sovětská vojska postupovala od Kijeva k nám.

Jednoho dne přišel za mnou Semion a sdělil mi, že ve státním lese je skupina sovětských partyzánů a že pravděpodobně půjde s ním. Žádal již asi před rokem o přijetí do skupiny, avšak nebyl ještě přijat. Bylo to v době, kdy poblíž naší obce shodilo sovětské letadlo zásoby a střelivo pro partyzány. Semion tehdy pomáhal při odklizování zásob a zahlazování stop. Dnes mi dal leták, který od nich dostal. Byl tištěný na tiskářském stroji a vyzýval k odboji proti fašistům, neplnění dodávek a pod. Ukázal jsem ho ostatním členům organizace. Semion odešel asi za týden a mnohem později jsem se dozvěděl, že v boji o Varšavu byl raněn. Ivan zmizel také. Setkal se později s našimi chlapci raněnými u Dukly ve vojenské nemocnici v Proskurově.

18. V noci z 3. na 4. února se rozšířila zpráva, že v obci jsou sovětské vojáky. Celá ves byla najednou vzhůru. Vojáci se dlouho nezdržovali. „Němci jest, nět. Pašli dalje.“ A tak se fronta zastavila asi 3 dny v sousední Dembrovce a pak se posunula až k Dubnu. U Dubna se zdržela déle než měsíc. Horší to bylo s týlovými jednotkami, které nemohly stačit za rychle postupující frontou. Zima byla tehdy velmi mírná a proto bylo u nás v tu dobu plno bláta. Týlové jednotky však byly vybaveny saněmi. A tak šel záměrný obchod velmi rychle (čekat na armádní vozy nebylo čas), vojáci nechávali hospodářům saně a dostávali vozy. Podobně to bylo s koňmi. Nikdo však ničeho nelitoval. Lidé měli takovou radost, že je konec utrpení od hitlerovců a banderovců, že jakákoliv hmotná oběť pro ně nebyla veliká.

19. Čekali jsme celé tři neděle, že budeme odvedeni do sovětské armády, jak nám vojáci slibovali. Konečně 26. února jsme byli povoláni na rovenský vojenský komisariát a tam po odvodu nám bylo sděleno, že jsme odvedeni do československé armády. Takové hurá, jaké nádrovím zaburácelo, jistě již dlouho nebylo v těchto místech slyšet. Za dva dny jsme se dostavili plně zásobeni. Po zařazení „těplušek“ odjeli jsme do Jefremova v Tulské oblasti, kde tehdy byl náhradní prapor I. čs. samostatné brigády v SSSR. Celkem nás jelo v transportu přes 300. Cesta trvala 11 dní. Z naší obce nastoupilo 39 mužů. Byli to:

1. Václav Bača, 2. Gustav Bačovský, 3. Miloslav Bačovský, syn Fr., 4. Miloslav Bačovský, syn Josefa, 5. Stanislav Bačovský, syn Vladimíra, 6. Václav Bačovský, syn Josefa, 7. Vladislav Bačovský, syn Fr., 8. František Dvořák, 9. Jaroslav Dvořák, 10.

Josef Hamáček, 11. Adolf Havlíček, 12. Jaroslav Havlíček, 13. František Havlíček, 14. Václav Havlíček, 15. Arnošt Herblích, 16. Stanislav Herblích, 17. Jiří Hofman, 18. Stanislav Janko, 19. Vladimír Jahoda, 20. Václav Janko, 21. Vladimír Janko, 22. Alexandr Kolář, 23. Jaroslav Kabát, 24. Josef Košátko, 25. Vladimír Košátko, 26. Josef Kovář, 27. Josef Krčma, syn Frant., 28. Václav Krčma, 29. Teofil Malhauz, 30. Josef Roušal, 31. Vladislav Obrajtr, 32. Josef Svoboda, 33. Adolf Ševčík, 34. Jan Vendolský, 35. Josef Vendolský syn Rud., 36. Stanislav Vendolský, 37. Václav Vendolský, syn Rud., 38. Josef Zemba, 39. Josef Zbierajevski.

V Jefremově byli propuštěni:

1. Karel Dvořák, 2. Václav Dvořák, 3. Jaroslav Janko, 4. Josef Krčma, syn Josefa, 5. Václav Lipinský (o něco později), 6. Josef Kviatovski, 7. Josef Lajnvébr, 8. Vladimír Moravec, 9. Vladimír Průša.
20. Život v obci v letech 1944-47. Předsedou obecní rady zůstal Stanislav Kabát.

Banderovci před příchodem sovětské armády dělali veliké zásoby. Tak na př. ve státním lese byly veliké podzemní skryše a v nich sudy sádla, másla, soleného tvarohu, masa, mouky, obilí a pod. Tyto zásoby získávali jednak loupeží a jednak dodávkou v ukrajinských obcích. Mezi Hrušvicí a Janovkou byly veliké skryše obilí. Toto obilí se nyní vykopávalo a používalo pro zásobování armády a obyvatelstva. V jedné skryši sypal obilí martinovský občan 19letý Vladislav Moravec, syn Vladislava. Přišli banderovci, hodili do skryše granát a vláda byl těžce raněn do hlavy. Za několik dnů zemřel. Nebyl jedinou obětí. Na podzim roku 1944 přijelo jednoho večera na dvůr Stanislava Kabáta několik vozů s ozbrojenými muži. Kabát byl předsedou obecní rady. Bez dlouhých řečí jeden z ozbrojenců vytáhl pistoli, namířil na Kabátu, nařídil mu zvednout ruce, před zraky rodiny ho svázal a vedl na půdu. Na půdě ho vyslyšali a při tom týrali hrozným způsobem a pak pověsili. Jednu z dcer, provdanou Boženu Vendolskou, jejíž muž byl v tu dobu v armádě, zavolali, že prý jí otec něco chce říci. Božena šla na půdu a již na schodech jí hodili smyčku na krk, kterou však odhodila a utekla. Na útěku bylo po ní stříleno. Ostatní ženy t. j. manželka Anna a dcery Libuše a Věra byly zavedeny do stodoly a barbarským způsobem zavražděny. Pachatelé chtěli zahladit stopy svých zločinů a proto zapálili na půdě slámu, do níž usmrčeného Kabátu položili. Stodolu chtěli zapálit také, avšak pomoc přivolaná Boženu jim v tom zabránila.

Pokračování.

19. NÁSTUP DO ČS. ZAHRANIČNÍ ARMÁDY

Popisy českých osad na Volyni — Martinovka

V čs. armádě padli: Jaroslav HAVLÍČEK, Alexandr KOLAR, Josef KRČMA, Josef SVOBODA, ve voj. nem. zemřel Gustav BAČOVSKÝ. (Dokončení)

III Hofman

Rodina Moravcova byla postižena zase další ranou. Jednoho večera přišli benderovci k Josefu Moravcovi, bratrance zavražděného na loupež a po krátké hádce ho na útěku zastřelili.

Těžké to byly doby, kdy každý člověk přispíval čem mohl k pořádku fašismu, ať svou krví či prací a bandy zloduchů mu v tom překážely. Byly zřízeny milice pro potírání banditů, avšak nemohly být současně všude. Byly časté případy, že bandité se vloučili i do řad této milice.

Po smrti Stanislava Kabáta byl zvolen předsedou Jaroslav Janko, avšak i ten musel za krátkou dobu odjet do Rovna, aby unikl téměř jisté smrti. Na jeho místo pak nastoupil Stanislav Báča, který setrval ve funkci až do reemigrace.

Vyučování ve škole začalo ve školním roce 1944—45 v září. Učitelem byl po absolvování půlročního kursu Boleslav Bačovský. Nebyl učitelem z povolání a proto co mu scházelo v pedagogické vědě, nahrazoval pilnou prací a láskou k žákům. V roce 1946—47 byl nahrazen Ukrajincem Arkadiem Mohylou, který však svým chováním nezískal u občanů ani vážnost, ani uznání.

Příchod čs. vojáků do Rovna byl velkým překvapením pro naše občany, protože o existenci čs. sboru v SSSR věděli. Vždyt kolem 40 mužů již v něm sloužilo. Vojáci byli všude vítáni s nadšením a často se slzami radosti v očích. Příchod čs. vojáků přesvědčil i ty nejzabedněnější pochybovače, že republika bude opět svobodná.

Občané martinovští nikdy neskrb- lili, když šlo o dobrovolné dodávky nebo sbírky pro armádu sovětskou nebo československou. Celkem věnovali československé armádě 6 koní, 4 kusy hovězího dobytka a 2 prasata; sovětské armádě 86 koní 7 kusů hovězího dobytka a 6 prasat; celkem bylo věnováno 92 koní 11 kusů hovězího dobytka a 8 prasat, nezjištěné množství tuků, mýdla, drubeže. Pro čs. armádu 3.500,— Rb., dvě jezdecká sedla, úpěže a hudební nástroje. Pro sovětskou armádu několik vozů.

21. Padli ve druhé světové válce. V polské armádě nebyl zabit ani raněn nikdo, v sovětské armádě byl zabit 1, raněn žádný, v československé zahr. armádě zabit 5 zraněno 10, zavražděni nacisty 2, zraněn 1, benderovci zabit 6.

Byli raněni: V sovětské armádě padl Stanislav Dvořák. V čs. armádě: Miloslav Bačovský, syn Fr., Miloslav Bačovský, syn Josefa, Václav Bačovský, syn Josefa, Vladislav Bačovský, syn Fr., Adolf Havlíček, Stanislav Janko, Vá-

clav Vendolský, syn Rudolfa. Zajat byl Václav Havlíček. Zavražděni nacisty: František a Palagie Jindříškoví, raněn Václav Jindříšek. Benderovci byla zabita rodina Kabátova: Stanislav, Anna, Libuše, Věra, dále Josef Moravec, Vladislav Moravec.

Po osvobození Československé republiky nezůstali všichni vojáci z Martinovky ve staré vlasti. Touha je táhla domů a tak někteří demobilizovali a jeli domů. Přijeli na začátku září 1945. V roce 1947 všichni pak reemigrovali do ČSR s rodinami.

22. Po úlohách přípravách náš vlak odjel dne 18. dubna 1947 z rovenského nádraží za východu slunce. Jeli jsme necelé dva týdny. Většina rodin byla prozatímne umístěna ve středisku v Bochově. Dne 1. května, což je skutečně symbolické, v den svátku práce, přijela bochovská skupina do střediska. Odtud se rodiny rozjely téměř po celé Moravě a po části Cech. Jsou celkem v 10 okresech. Rozdělení podle okresů:

Krnov: — 38

Stanislav Báča, syn Václava, Václav Báča, Aloisie Bačovská, vdova po Gustavu, Jan Bačovský, syn Leopolda, Vladimír Bačovský, syn Leopolda, Stanislav Bačovský, syn Leopolda, Marie Bačovská, vdova po Josefu, Miloslav Bačovský, syn Josefa, Václav Bačovský, syn Josefa, Vladislav Bačovský, syn Josefa, Frant. Dvořák, Jaroslav Dvořák, syn Fr., Rudolf Dvořák, Anna Havlíčková, vdova po Jaroslavu, Frant. Havlíček, Arnošt Herblich, Josef Herblich, Stanislav Herblich, Jan Janko, Jaroslav Janko, Václav Janko, Vladimír Janko, Josef Kovář starší, Josef Kovář mladší, Josef Krčma, František Krčma, Václav Lipavský, Anna Moravcová, vdova po Josefu, Josef Moravec, Vladislav Moravec, Vladimír Průša, Adolf Šefčík, Jan Vendolský, syn Rudolfa, Stanislav Vendolský, syn Josefa, Josef Vendolský, syn Josefa, Václav Vendolský, syn Josefa, Josef Zbierajevski, Josef Zemba.

Vyškov: — 14

Josef Bačovský, syn Fr., Miloslav Bačovský, syn Fr., Vladimír Bačovský, syn Fr., Leopold Bačovský, Vlad. Bačovský, Stanislav Bačovský, syn Vlad., Jaroslav Bačovský, syn Vlad., Jiří Hofman, Josef Janko, syn Jana, Stanislav Janko, syn Josefa, Josef Krčma, Václav Krčma, syn Josefa, Josef Roušal, Arnošt Vendolský.

Zlútica: — 2

Josef Košátka, Vladimír Moravec.

Nový Jičín: — 9

Karel Dvořák, syn Jana, Václav Dvořák, syn Jana, Jan Kabát, Stanislav Kabát, syn Jana, Václav Kabát, Josef Lajnvébr starší, Josef Lajnvébr mladší, Lipinský, Servetnicki.

Děčín: — 3

Jos. Vendolský, syn Rud., Václav Vendolský, syn Rud., Josef Hamáček.

Podmokly: — 2

Vladimír Jahoda, Stanislav Jahoda.

Zatec: — 6

Václav Báča, syn Václava, Jaroslav Bačovský, syn Josefa, Josef Cmunt, Václav Cmunt, Vladimír Cmunt, syn Václava, Teofil Malhauz.

Zábřeh: — 5

Ig. Dubec, Adolf Havlíček, Vlad. Košátka, Vlad. Obrajtr, Vlad. Vojtěšek.

Cheb: — 1

Boleslav Bačovský

Teplice - Šanov: — 1

Jaroslav Kabát.

Celkem reemigrovalo 80 rodin.

Na Volyni zůstaly z celé obce 3 osoby české národnosti (smíšená manželství). Jsou to: M. Herblichová, A. Janková a M. Viková. Uvedená jejich příjmení jsou za svobodna.

Doslov.

Děkuji všem bývalým martinovským občanům, kteří se přičinili o vznik „Kroniky“. Byli to zejména: Arnošt Vendolský (zapůjčil plánec katastru obce z r. 1941), Jan Janko (zapůjčil smlouvu, podle níž byli zjištěni zakladatelé obce), Stanislav Báča (zapůjčil kroniku hrušvické farnosti a provedl celkovou věcnou korekturu), Václav Báča, Anna Herblichová, Jan Janko, pamětníci začátků obce (vyprávěli skutečné příběhy ze života obce před první světovou válkou).

Náčrtek katastru není zcela přesný a zajisté neodpovídá stavu z roku 1873. Josef Lajnvébr, který má starou mapu katastru, odmítl ji zapůjčit i když byl o to žádán.

Konec.

